

skuelig og letforståelig indføring i de vanskelige problemer, der knytter sig til forståelsen af den middelalderlige helgendyrkelse.

Til hver helgen gives en kort redegørelse for de historiske fakta, f. eks. om Knud den Hellige eller Frans af Assisi. I andre tilfælde er der kun et legendestof, f. eks. om Kristoffer, den Kristus-bærende kæmpe, som fornylig blev strøget af den katolske kirkes helgenkalender, fordi han menes aldrig at have levet. Efter de historiske oplysninger følger uddrag af legenderne, for en stor del hentet fra *Jacobus de Voragine: Legenda aurea*, og til sidst lidt om hvor udbredt den pågældende helgens dyrkelse var.

Læserne – og sikkert også forfatteren – ville gerne have haft flere illustrationer, men økonomiske hensyn har formodentlig umuliggjort det at bringe mere end de 9 farveplancher, og der har heller ikke været råd til at bringe blot et lille billede af hver eneste helgen. De små illustrationer er gengivelser af træsnit fra en nedertysk udgave 1492 af *Jacobus de Voragine*, som også er en af hovedkilderne, men man savner trods alt illustrationer fra den nordiske ikonografi, og der er jo kalkmalerier nok at tage af. Og når det nu er en håndbog, ville det have været praktisk, om attributterne var blevet systematisk opregnet, fordi det især er på dem, man kan genkende helgenernes billeder. Men det ville selvfølgelig også have krævet flere illustrationer, og man er i forvejen godt hjulpet med Frithiof Dahlbys uundværlige håndbog, *De helige tecknens hemlighed*. Stockholm 1963. Den står da også i den fyldige litteraturfortegnelse, men skulle måske nok have været nævnt i teksten, hvor attributterne omtales.

Anne Riising

Jan Lindhardt: Det politiske menneske. En udviklingslinie i middelalderens og renæssancens frihedsbegreb. (Gad, 1970). 108 s.

Efter forlagets meddelelse tilsigter Kosmos-serien at imødekomme den almindelige interesse for teologi og religionsvidenskab og skulle også kunne bruges som supplerende læsning ved forskellige uddannelsesformer, f. eks. universitetet, hvor der virkelig også er et meget stort behov for en elementær indføring i vanskelige idéhistoriske emner. Forf.s formål er ifølge forordet at kortlægge den sekulariseringsproces, der foregår i den politiske tænkning fra Thomas Aquinas over Dante, Marsiglio af Padua, den tidligere italienske humanisme til Machiavelli og Luther. Lidt over en trediedel er helliget Dante som den, der repræsenterer det første og afgørende brud med middelalderens tankegang.

For en begynder er det nu nok snarere den anden end den første bog, fordi der forudsættes en hel del forhåndsviden, og mest af alt savner man en klar definition af, hvad forf. forstår ved sekularisering, som dog er et ret omdiskuteret begreb i religionssociologien. Omslagsbilledet er Virgils kroning af Dante, og teksten dertil forklarer, at »det symboliserer, at mennesket frigøres fra arvesyndens åg i politisk og samfundsmæssig henseende. Det er selv i stand til uden kirkens og troens hjælp at skabe det lykkelige samfund her på jorden.« Hvis dette er en definition på sekularisering, dækker det så også Machiavelli, for hvem politik er et spørgsmål om magt og menneskets lykke kommer i anden række (s. 92)?

På s. 96 erklæres som en generel grundregel, at »det gælder her som i næsten al idéhistorie, at det var tæn-

kerne, som lod sig inspirere af den historiske udvikling mere end det var deres tænkning, der skabte historie», og ud fra den grundsætning må læserne være berettigede til en langt fyldigere historisk baggrundstegning, end der gives her. På godt 100 sider kan man begribeligvis ikke forlange at få alting med, og emnet er måske for stort til det lille format, for billedet bliver skævt, når der hverken bliver plads til Ockham eller til den kamp mod pavens overherredømme, som ingenlunde skyldtes ønsket om at skille stat og kirke, men en hang til cæsareopapisme. Endelig er alle de omtalte forfattere bortset fra Luther fra Italien, og den tidlige italienske renaissance var et lokalt, for ikke at sige provinsielt fænomen, som det nordalpinske Europa var uberørt af. Den florentinske republik var så at sige en døgnflue, og når det siges, at herskeren derefter atter blev konge af Guds nåde, må det tilføjes, at nord for Alperne var han overhovedet ikke nået at blive andet.

Ikke desto mindre giver bogen smag på mere: Enten en lille bog om Dante alene, eller en større bog om det samlede problem i en bredere historisk sammenhæng.

Anne Riising

Kersten Krüger: Die Einnahmen und Ausgaben der dänischen Rentmeister 1588–1628. Ein Beitrag zur frühneuzeitlichen Finanzgeschichte. (N. G. Elwert, Marburg, 1970). 330 s.

Kersten Krügers bog, en Hamburgerdissertation fra 1968, indledes med en redegørelse for det stade, som dansk økonomi havde nået omkring år 1600. Derpå følger en skildring af administrationen og finansforvaltning

gen under Christian IV. Begge disse afsnit er bredt anlagte, der trækkes hårdt på værker som Poul Johannes Jørgensen: *Dansk Retshistorie* og Knud Fabricius' afsnit i *Den danske Centraladministration* (1921). I sin behandling af Rentekammerets historie og regnskaber 1588–1628 tager Kersten Krüger, som rimeligt er, udgangspunkt i et referat af Johan Grundtvigs og Troels Lunds diskussion for snart 100 år siden om den førstes bog *Frederik den Andens Statshusholdning*. Troels Lund påviste i denne diskussion, at Grundtvig tog fejl, når han mente, at rentemesterregnskaberne i hovedsagen viste summen af den danske stats indtægter og udgifter. Grundtvigs fejltagelse beroede ifølge Troels Lund navnlig på, at han ikke medregnede værdien af de anvisninger, som af Rentekammeret udstedtes direkte på lenene, og som derfor ikke kom til at figurere i rentemesterregnskaberne. Kersten Krüger har taget Troels Lunds synspunkt til sig, og understreger derfor i sin indledning stærkt, at hans egne beregninger over Rentekammerets indtægter og udgifter ikke viser statens samlede indtægter og udgifter, men netop kun de dele deraf, som passerede Rentekammerets kasse. Krüger har dog søgt at få tag om anvisningernes summer, som han lægger til rentemesterregnskaberne, hvorved han mener alligevel at kunne nå et resultat, hvorpå der kan sluttes om den danske stats finansielle situation.

Måske af forsigtighedshensyn udtrykkes dette ikke eksplicit, men at det er tilfældet, ses meget tydeligt i afsnittet om overslagene fra årene 1600 til 1608. Kersten Krüger kommer nemlig i store vanskeligheder, da han skal forklare, at overslagenes store summer ikke på nogen måde kan bringes til at passe med de betydeligt